

Кандидат технічних наук, доцент,
завідувач кафедри професійної освіти та технологій за профілями
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна) E-mail: oleksiy.melnik@uidru.edu.ua

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ

Мета роботи: виявити, теоретично обґрунтувати реалізацію педагогічних умов формування у студентів вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет.

Методологія: розробка, модернізація та ефективне використання критеріально-діагностичного апарату (критерії, показники, рівні, методики), що дозволяє об'єктивно визначити рівень сформованості вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет; обґрунтовано виклад рекомендацій щодо вдосконалення навчального процесу з використанням розробленої моделі процесу формування вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет, яка забезпечує підвищення ефективності професійної підготовки студентів коледжів.

Наукова новизна: з метою вивчення досліджуваного процесу, використовуючи інформаційний, системний і діяльнісний підходи, нами розроблена і описана структурно-функціональна модель процесу формування у студентів коледжів вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет. Запропонована модель включає: нормативно-цільовий, змістовний, організаційно-формульовальний і оцінювально-результативний блоки, взаємодія яких визначає досліджуваний процес і забезпечує його ефективну реалізацію. Істотний вплив на функціонування запропонованої моделі надає комплекс педагогічних умов, які також є її структурним компонентом. На основі теоретичного аналізу нами запропоновані мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний критерії та відповідні їм показники. Рівнями сформованості даного уміння є оптимальний, допустимий і критичний.

Висновки: ефективному формуванню у студентів вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет буде сприяти використання теорії поетапного формування розумових дій і розвиваючого навчання визначено критерії, показники та рівні сформованості у студентів вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет.

Ключові слова: мережа Інтернет; критичне мислення; рівні сформованості; критичне оцінювання інформації; процес навчання.

Постановка проблеми. Підвищення ролі інформації в сучасному суспільстві, боротьба засобів масової інформації за першість у висвітленні різних подій, використання мережі Інтернет, як інструмент ведення інформаційних війн і поширення неправдивих матеріалів передбачає нові вимоги до професійної підготовки студентів технічного коледжу комп'ютерного профілю. У зв'язку з цим закономірно виникає питання про необхідність цілеспрямованого формування у студентів вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет.

У даний час критичне оцінювання інформації є маловивченим. В основному це поняття висвітлюється авторами через призму вивчення інформаційної культури, медіа- та інформаційної грамотності, інформаційної компетентності особистості: Дементієвська Н. П., Євдокимов В. І., Микитюк М. В., Биков В. Ю., Спирін О. М. та ін. [2; 4; 5]. У роботах зазначених авторів одним з найважливіших етапів взаємодії людини з інформацією, поряд з її пошуком і використанням, є оцінювання.

Багато авторів торкаються проблеми оцінювання інформації, в контексті вивчення критичного мислення, наголошуючи на необхідності критичного підходу у взаємодії з інформацією: Вукіна Н. В., Овчарук О. В., Тягло О. В. [1; 3; 7].

Особливості мережі Інтернет, як інформаційного джерела, проблеми якості інформації в інтернет-просторі розглядалися в роботах наступних авторів: Овчарук О. В. та Биков В. Ю. [3; 4].

Тому, метою статті є побудова моделі сформованості вміння критично оцінювати вхідну інформацію мережі Інтернет. Перш ніж розглядати структуру і зміст процесу формування у студентів вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет, необхідно дати характеристику інформаційного, системного і діяльнісного-методологічного підходу, з позицій якого автор описує даний процес.

Визначальним методологічним підходом нашого дослідження є інформаційний підхід. Суть цього підходу полягає в тому, що при дослідженні певного природного або соціального об'єкта, процесу, феномена, першими визначаються і вивчаються найбільш властиві для них інформаційні сторони, від яких в значній мірі залежить їх поточний стан і розвиток [8].

Основоположним принципом інформаційного підходу є принцип інформаційності, відповідно до якого: інформація може надаватися як фундаментальна категорія; практично всі природні і соціальні взаємодії носять інформаційний характер; більшість процесів і феноменів побудовані на інформаційній основі; інформація зберігає значення і зміст всіх процесів і явищ.

Реалізація інформаційного підходу в педагогічних дослідженнях вимагає характеристики особливостей педагогічної інформації, що циркулює в рамках педагогічного процесу, через побудову інформаційної моделі [6].

Реалізація інформаційного підходу передбачає оцінку цілого ряду характеристик циркулюючої в рамках досліджуваного об'єкта інформації. Перш за все, до даних характеристик відноситься кількість і якість інформації.

Як було зазначено раніше, проблема якості інформації є дуже актуальною в даний час, особливо по відношенню до молодого покоління як суб'єкта її споживання. Тому при реалізації інформаційного підходу більше уваги нами приділяється відношенню інформації та суб'єкта (студента), від якого потрібно здійснювати її оцінювання у навчальній діяльності.

Кожна навчальна дисципліна через своє утримання повинна сприяти розвитку аналітичних здібностей, виділення в ній загального і прояву цього загального в особливому і приватному. Головний результат навчання при реалізації даної моделі - освоєння принципу наукової логіки, яка говорить про необхідність виділення загального і пошуку проявів цього загального в приватному, окремому з метою узагальнення різноманіття.

Відповідно до вимог даної моделі навчання, в основі формування у студентів вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет буде лежати розвиток аналітичних здібностей студентів, їх логічного, дедуктивного мислення.

На заняттях доцільно застосовувати такі методичні прийоми, як дискусії, використання ігор, організація активної самостійної діяльності і т. д. з метою формування вміння самостійно мислити і діяти; дедуктивні судження, абстрагування від конкретної ситуації, складання аналітичних оглядів, узагальнюючого висновку, рефлексивні роздуми по ходу мислення.

Необхідно зауважити, що вибір в якості основи побудови процесу формування у студентів вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет теорії поетапного формування розумових дій і теорій розвитку не виключає збагачення процесу формування розглянутого нами вміння окремими методами, пропонованими іншими теоріями навчання. Ми вважаємо, що успішне, взаємодоповнююче поєднання принципів різних теорій підвищить ефективність процесу навчання і зробить його більш цікавим для студентів.

Весь процес навчання будується на основі глибокого розуміння теоретичної основи, швидкого навчання за умови частого повторення матеріалу. При навчанні викладачеві необхідно домогтися високого рівня розуміння навчального матеріалу кожним студентом, організувати застосування освоєних навичок у різних, мінливих умовах (оцінювати інформацію різних стилів, тематики, форм подання).

Таким чином, описаний підхід до процесу формування у студентів вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет не тільки забезпечить успішне формування даного вміння, а й сприятиме загальному інтелектуальному розвитку студентів, що неминуче позитивно вплине на результати їх навчання і подальшу професійну діяльність.

Науковий пошук шляхів вирішення актуального завдання по формуванню у студентів вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет, заснований на теоретико-методологічних підходах [5].

Моделювання процесу формування вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет дозволяє визначити і описати структуру досліджуваного феномена, досліджувати закономірності взаємин і зв'язків між його структурними елементами.

Розглянемо докладніше зміст моделі процесу формування у студентів коледжів вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет.

Нормативно-цільовий блок визначається вимогами державного замовлення, державного освітнього стандарту, а також кваліфікаційних вимог за відповідними напрямками підготовки студентів.

Процесуальна основа моделі розкривається через взаємопов'язані етапи реалізації процесу формування у студентів вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет і включає наступні етапи: констатувальний, формувальний, контрольний.

Зміст констатувального етапу реалізації моделі передбачає підбір критеріально-діагностичного апарату визначення рівня сформованості вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет. В ході даного етапу у студентів визначається початковий рівень сформованості розглядуваного нами вміння.

Формувальний етап спрямований на дослідне впровадження в освітній процес педагогічних умов, що визначають ефективність функціонування моделі процесу формування вміння критично оцінювати

інформацію в мережі Інтернет; систематичний моніторинг досліджуваного процесу за критеріями і рівнями; своєчасне внесення необхідних коректив.

Контрольний етап передбачає отримання інформації про ефективність досліджуваного процесу, оцінку рівня сформованості вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет, кореляції отриманих результатів з показниками критеріїв, а також прийняття оціночно-прогностичного рішення про подальшу роботу в даному напрямку професійної підготовки студентів коледжів.

У логіці організації процесу формування вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет наступним елементом моделі є змістовний блок. Його зміст визначається контентом виділених нами мотиваційного, когнітивного, діяльнісного і рефлексивного компонентів вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет: критичне ставлення до інформації, що надходить; усвідомлення потенційного негативного впливу неякісної інформації на людину; спрямованість на використання якісної інформації в своїй діяльності; інтелектуальність, ерудованість, повні та системні знання про процес критичного оцінювання інформації в мережі Інтернет; здатність визначати якість інформації в мережі Інтернет за її основними критеріями; використання якісної інформації в своїй діяльності; глибоке осмислення інформації, ефективний пошук в ній порушень логіки; повний аналіз свого ставлення до інформації, що надходить; глибоке осмислення набутих знань і практичного досвіду критичного оцінювання інформації в мережі Інтернет; постійний контроль своїх дій і емоційного стану [2].

Перераховані компоненти визначають зміст організаційно формувального блоку, як сукупності організаційних форм і етапів формування вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет.

Наступний блок представленої моделі – оцінювально-результативний. У ньому розглянуто систему критеріїв і показників, які дозволяють провести діагностику сформованості у студентів вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет на констатувальному і контрольному етапі експерименту. До них відносяться: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний і рефлексивний критерії.

На схемі моделі простежується взаємозв'язок оцінювально-результативного і змістового блоків. Це обумовлено тим, що діагностика сформованості розглянутого нами вміння спрямована на визначення у студентів рівня знань, умінь, навичок, якостей, які є змістом вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет.

Виходячи з отриманих результатів діагностики, ми можемо визначити рівні сформованості у студентів вміння критично сприймати інформацію в мережі Інтернет. Нами запропоновано: оптимальний, допустимий і критичний рівні.

Таким чином, ми розглянули структурно-функціональну модель процесу формування у студентів вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет. Всі структурні компоненти моделі взаємопов'язані і необхідні для досягнення передбачуваного результату (рис. 1).

Для якісної організації дослідно-експериментальної роботи по формуванню у студентів розглянутого вміння потрібно визначити систему критеріїв і їх показників, яка б дозволила достовірно і об'єктивно порівняти результати діагностики сформованості вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет на констатуючому і контрольному етапах її проведення.

Критерії повинні: бути зрозумілими і доступними для використання; враховувати відмінні риси досліджуваного об'єкта; стосуватися всіх його компонентів, що представляють інтерес для дослідника; дозволяти аналізувати процес кількісних і якісних змін в досліджуваному об'єкті.

Розглянемо докладніше кожен з виділених критеріїв. Мотиваційний критерій відображає домінуючі мотиви і спрямованість студента в роботі з інформацією. Він включає в себе: ставлення до інформації, що надходить; усвідомлення потенційного негативного впливу інформації на людину; спрямованість на використання якісної інформації в своїй діяльності. Когнітивний критерій включає в себе наступні показники: інтелектуальність, ерудованість, сукупність знань про процес критичного оцінювання інформації в мережі Інтернет.

Розглянемо перераховані показники більш докладно. Діяльнісний критерій відображає застосування вміння критично оцінювати інформацію в своїй практичній діяльності. Показниками за даним критерієм є: здатність визначати якість інформації в мережі Інтернет за її основними критеріями, якість інформації використаної в своїй діяльності, глибина осмислення інформації, здатність знаходити порушення логіки. *Рефлексивний критерій* пронизує мотиваційний, когнітивний і діяльнісний критерії, збагачуючи їх свідомістю і виваженістю. Показниками рефлексивного критерію є: аналіз свого ставлення до інформації, що надходить; осмислення набутих знань і практичного досвіду критичного оцінювання інформації в мережі Інтернет; контроль своїх дій і емоційного стану [6].

Вибір зазначених критеріїв і показників, підбір методик для їх вимірювання дозволяє об'єктивно і достовірно порівняти результати діагностики сформованості вміння студентів критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет в ході проведення експериментальної роботи.

Висновки. У статті виявлено та описано оптимальний, допустимий і критичний рівні сформованості вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет за кожним з розглянутих критеріїв. Всі виділені рівні взаємопов'язані, кожен попередній обумовлює наступний. Дана система дозволяє нам досить об'єктивно і достовірно оцінити ефективність сформованості у студентів вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет; порівняти результати, отримані в ході дослідно-експериментальної роботи; визначити, в якому напрямку необхідно вдосконалювати роботу з розвитку даного вміння надалі.

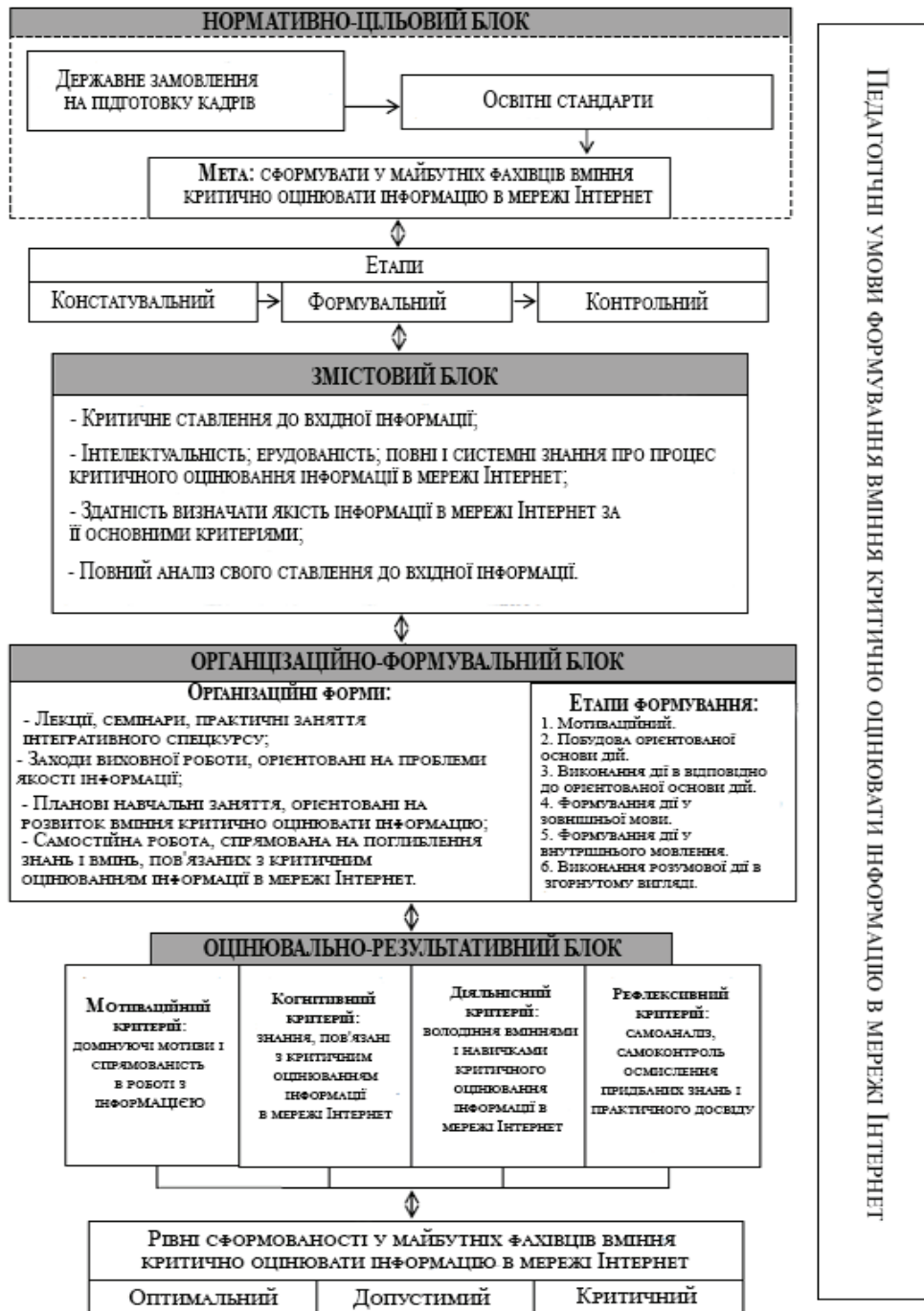

Рис. 1. Структурно-функціональна модель процесу формування у майбутніх фахівців вміння критично оцінювати інформацію в мережі Інтернет

References

1. Вукіна Н., Дементієвська Н., Сущенко І. Критичне мислення : як цьому навчати. Харків, 2007. 190 с. Vukina, N., Dementiievska, N., Sushchenko, I. (2007). Krytychne myslennia: yak tsomu navchaty [Critical thinking: how to teach it]. Kharkiv, Ukraine [in Ukrainian].
2. Дементієвська Н. Телекомунікаційні проекти як один із напрямів формування критичного мислення. Збірка конспектів уроків за методиками розвитку критичного мислення та наукових статей з проблем сучасної освіти. Харківський державний педуніверситет імені Г. С. Сковороди. 1999. № 2. С. 51–56. Dementiievska, N. (1999). Telekomunikatsiini proekty yak odyh iz napriamiv formuvannia krytychnoho myslennia [Telecommunication projects as one of the directions of formation of critical thinking]. Zbirka konspektiv urokiv za metodykamy rozvytku krytychnoho myslennia ta naukovykh statei z problem suchasnoi osvity. Kharkivskyyi derzhavnyi peduniversytet imeni H. S. Skovorody – Collection of lesson outlines on methods of developing critical thinking and scientific articles on the problems of modern education. H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, 2, 51–56 [in Ukrainian].

3. Овчарук О. В. Інформаційно-комунікаційна компетентність як предмет обговорення: міжнародні підходи. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2013. № 7. С. 3–6.
Ovcharuk, O. V. (2013). Informatsiino-komunikatsiina kompetentnist yak predmet obhovorennia: mizhnarodni pidkhody [Information and communication competence as a subject of discussion: international approaches]. *Kompiuter u shkoli ta simi – Computer at school and family*, 7, 3–6 [in Ukrainian].
4. Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України / В. Биков та ін. Київ : Атіка, 2010. 88 с.
Vykov, V. Yu. et al. (2010). *Osnovy standartyzatsii informatsiino-komunikatsiinykh kompetentnostei v systemi osvity Ukrainy* [Fundamentals of standardization of information and communication competencies in the education system of Ukraine]. Kyiv, Ukraine : Atika [in Ukrainian].
5. Практикум по развитию критического мышления / В. Евдокимов и др. Харьков : Торнадо, 2002. 143 с.
Evdokimov, V. I., Olejnik, T. A., Gorkova, S. A. & Mikityuk, M. V. (2002). *Praktikum po razvitiju kriticheskogo myshlenija* [Workshop on the development of critical thinking]. Harkov, Ukraine : Tornado [in Russian].
6. Технології розвитку критичного мислення / А. Кроуфорд та ін. Київ : Плеяди, 2006. 220 с.
Krouford, A., Caul, V., Met'ju, S. & Makinster, D. (2006). *Tekhnolohii rozvytku krytychnoho myslennia* [Technologies for the development of critical thinking]. Kyiv, Ukraine : Pleiady [in Ukrainian].
7. Тягло О. Критичне мислення. Харків : Основа, 2008. 189 с.
Tiahlo, O. (2008). *Krytychne myslennia* [Critical thinking]. Kharkiv, Ukraine : Osnova [in Ukrainian].
8. Ferrari, A. Digital Competence in Practice: An Analysis of Frameworks. Euaropean Commission Joint Research Center. Institute of Prospective Tdechnologies Studies: European Union, 2012. 92 p.
Ferrari, A. (2012). *Digital Competence in Practice: An Analysis of Frameworks*. Euaropean Commission Joint Research Center. Institute of Prospective Tdechnologies Studies: European Union. 92.

Melnyk O.

ORCID 0000-0003-3220-4676

*PhD in Technical Science, associate professor,
Head of Department of professional education and technology by profile,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
(Uman, Ukraine) E-mail: oleksiy.melnyk@udpu.edu.ua*

FORMATION OF CRITICAL EVALUATION OF INFORMATION ON THE INTERNET OF COLLEGE STUDENTS

Article's purpose: to identify, theoretically justify the implementation of pedagogical conditions for the formation of students' ability to critically evaluate information on the Internet.

Methodology: development, modernization and effective use of criterion-diagnostic apparatus (criteria, indicators, levels, methods), which allows to objectively determine the level of formation of the ability to critically evaluate information on the Internet; the statement of recommendations on improvement of educational process with use of the developed model of process of formation of ability to critically estimate the information on the Internet which provides increase of efficiency of professional training of college students is substantiated.

Scientific novelty: in order to study the research process, using information, system and activity approaches, we have developed and described a structural and functional model of the process of forming in college students the ability to critically evaluate information on the Internet. The proposed model includes: normative-target, meaningful, organizational-formative and evaluation-effective blocks, the interaction of which determines the studied process and ensures its effective implementation. Significant influence on the functioning of the proposed model has a set of pedagogical conditions, which are also its structural component. Based on the theoretical analysis, we propose motivational, cognitive, activity, reflexive criteria and corresponding indicators. The levels of formation of this skill are optimal, acceptable and critical.

Conclusions: the effective formation of students' ability to critically evaluate information on the Internet will contribute to the use of theories of gradual formation of mental actions and developmental learning defined criteria, indicators and levels of students' ability to critically evaluate information on the Internet.

Keywords: Internet; critical thinking; levels of formation; critical evaluation of information; learning process.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2021

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор С. І. Ткачук